

Милена ГАРЧЕВИЋ /Никшић/

ТУЂЕ РИЈЕЧИ У ЈЕЗИКУ МЕДИЈА

1. Чини се да ништа није толико оправдано као изрицање негативне критике на рачун језика медија, ни толико једноставно као њена аргументација. Међутим, пошто се у језику огледају друштвена, политичка, научна и умјетничка обиљежја народа једног времена, и пошто језик медија окупља карактеристике свих функционалних стилова (ма како они били класификовани и именовани), мјесто узалудног ламентирања над језиком било би упутније скренути пажњу на неке појаве које су се посредством медија распространиле а које лингвисти неће лако проскрибовати. Дакле, биће говора о употреби неких најфреквентнијих туђих ријечи. Њихов избор, наизглед насумичан, треба индиректно да укаже на данашње стање у нашем друштву и култури, и то не само култури изражавања.¹

2. Предмет најоштријих напада у сфери лексике су туђице. Познато је да су и језици најстаријих цивилизација садржали посуђенице, што је резултат сарадње народа и, дакле, нужност. Такође је познато да се „рјечничко благо владајућег народа намеће и потискује рјечничко благо покороног народа”.² Тако је и кад се ради о тзв. савременом колонијализму. За туђицама се, даље, посеже да би се стил учинио допадљивијим и „ученијим”, а понекад су оне због „недовољне стваралачке моћи домаћег вокабулара”³ драгоцјен потенцијал за богаћење лексичког фонда.

¹ За ову прилику примјере смо ексцерпирани из електронских медија и из црногорске дневне штампе.

² Људевит Јонке, *О употреби туђих ријечи*, Језик, II/ 1, Загреб, 1953/4, 2.

³ Иван Клајн, *Лексика*, Српски језик на крају века, Београд, 1996, 46.

Туђе ријечи⁴ обично се дијеле на неопходне и непотребне. Међутим, постоје и оне које су на прелазу и чија је судбина са становишта и праксе и норме неизвјесна. Заједничка карактеристика свих је мобилност. Евидентно је да се велики број турцизама преселио у категорију архаизама и историзама, а да су најбројнији, и свакодневно пристижу, англицизми.

2. 1. У језику медија турцизми се употребљавају ријетко, најчешће у стилски маркираним фразеологизмима:

... Плаћа **данак** свом неискуству... (Ин 18. 04. 2004)

... Плаћа **данак** офанзивној формацији... (Ин 18. 04. 2004)

„**Дахије**” остале у неким главама (Побједа 05. 05. 2005)

2. 2. Интернационализми латинског поријекла (какви су махом правни, економски и политички термини): *консензус*, *цензус*, *ратификација* (*ратификовати*, *ратификован*), по правилу се у језику медија не замјењују домаћим ријечима иако речници каткад нуде широк избор, чак ни када је на малом простору из стилских разлога пожељно избјегавање понављања употребом неког синонима, апсолутног или сличнозначног. Уз то, „пошто је туђа реч у нашој свести на посебан начин обележена, онако како то домаћа није, понављање исте народне речи (...) мање вређа него понављање исте стране”⁵.

...Скупштина Црне Горе је... **консензусом** усвојила Закон о имовини друштвено-политичких организација... (Вијести 06. 11. 2004)

...Разговор унутар Црне Горе о постизању **консензуса** о одржавању непосредних избора... (Вијести 06. 11. 2004)

...Случај „Бук Бијела” је напоскон Црној Гори донио **консензус** свих... (Вијести 06. 11. 2004)

...Потребно је прећи **цензус** од пет одсто... (Вијести 06. 11. 2004)

...За **ратификацију** је гласало... (Побједа 12. 05. 2005)

Бундестаг **ратификовао** европски устав (Дан 13. 05. 2005)

Ратификован Уговор о припајању ЕУ (Побједа 12. 05. 2005)

Три **ратификације**, један циљ (Побједа 14. 05. 2005)

Клаић у свом Рјечнику⁶ латинизам *консенс* (или консензус) објашњава ријечима „способним” за супституцију туђице: одобрење, пристанак, сугласност, слога, једногласност, једнодушност. Стране ријечи

⁴ Под тим термином подразумијевамо и одомаћенице и туђице. В.: Данко Шипка, *Основи лексикологије и сродних дисциплина*, Нови Сад, 1998, 85.

⁵ Ирена Грицкат, *Наш стандардни језик као пратилац опитних облика културе*, Зборник за филологију и лингвистику XXVI/2, Нови Сад, 1983, 83.

⁶ Братољуб Клаић, *Рјечник страних ријечи и израза*, Загреб, 1962, 786.

би ваљало избјегавати, поготово у новинским насловима као најјистуренијим позицијама текста (последња три примјера), осим када би умјесто њих морала доћи нека рогобатна домаћа перифраза, какав је случај са нимало језгровитим лексиконским експликацијама ријечи цензус.⁷ Такође ни ратификација није само одобрење него посебна врста одобрења.⁸

2. 3. У Речнику Матице српске и Матице хрватске поред главног значења латинизма *нумера* (број, бројка) наводи се и израз *невачка нумера* са значењем истакнуте арије у опери, док се остала значења никако не доводе у везу са оним које му се у језику медија упорно погрешно приписује, због чега и наводимо примјере:

...Један од учесника због „политички неподобног” текста **нумере** цензурисан... Који су почели да пјевају **нумеру** „Мило је Ацов рође-ни брат”

...**Нумера** је прекинута након соло увода... (Дан 13. 05. 2005)

...Урадила је најбољи стајлинг од свих оних **нумера**... (Пинк 08. 05. 2004)

...Већ чујете **нумеру**... (З-радио 21. 05. 2004)

...Друга **нумера** зове се „Прљаво, прљаво”... (З-радио 24. 05. 2004)

...Данас је у питању „Црвена јабука” и **нумера**... (Радио Монте-на 21. 06. 2004)

...Албум отвара предивна поп балада „Sunday Morning”, једина **нумера** на албуму која звучи позитивно... (Побједа 22. 05. 2004)

...Хтјели смо да вам пустимо једну музичку **нумеру**... (Ин 29. 01. 2005)

2. 4. У помодне англицизме врло високе фреквенције спадају: *бекстеји*, *фан*, *перформанс*, *бенд*, *сторија*:

...Без ријечи је напустила **бекстеји**... (Побједа 06. 03. 2005)

...Могу мислити како је другима у **бекстејму**... (Ин 06. 05. 2004)

...Видим да си у **бекстејму** прилазила свим певачима... (ТВ Елмаг 09. 05. 2004)

...Да вас поздравим из **бекстејма**... (Ин 17. 05. 2004)

... Ја могу да позовем **фанове** Јелене са два „л”... (З-радио 16. 12. 2004)

⁷ В.: Речник српскохрватскога књижевног језика VI, Матица српска, Нови Сад, 1976, 780; Милан Вујаклија, Лексикон страних речи и израза, Београд, 1975, 1076; Љубо Мићуновић, Савремени лексикон страних речи и израза, Београд, 1991, 829.

⁸ В.: Братољуб Клаић, н. д., 1230.

... Гоџа је ријешила да своје **фанове** обрадује концертима... (Побједа 07. 03. 2005)

...Хуан Антонио Самаран, који је велики **фан** клизања... (ТВЦГ1 19. 03. 2005)

...Која је била интимни **фан** хрватског попа... (ТВ Елмаг 28. 01. 2005)

...МАНС је најавио да ће у недјељу ... одржати **перформанс** „Урбанизам: развој или сиромаштво“... (Дан 13. 05. 2005)

...На Стадиону малих спортова у Тивту биће изведен **перформанс** једног времена, а ријеч је о утакмици Хајдук — Црвена звезда, одиграној прије четврт вијека у Сплиту, прекинутој на вијест о смрти друга Тита... (Побједа 25. 04. 2005)

...Манс организује **перформанс**... (Р Елмаг 14. 05. 2005)

...Затечен непознатим **бендом** који је пјевао о стварима о којима су се људи плашили да говоре...**Бенд** се враћа мелодичнијим водама... Њих су куповали људи који су оснивали **бендове**... (Побједа 22. 05. 2004)

...Тужна **сторија** о локалној власти... (ТВМБЦ 20. 02. 2005)

...Мада се ради о једној **сторији** ван фудбалских оквира...Па се видимо на полувремену са свим осталим головима и **сторијама**... (Ин 18. 04. 2004)

2. 5. Језик у емисијама забавног и спортског садржаја, као и новински написи из рубрика резервисаних за друштво и културу — обилују енглеским именицама са суфиксом **-инг**: **тајминг**, **стајлинг**, **шопинг**, **филинг**, **пресинг**, **тилинг**.

...Нама строго одређени **тајминг** не дозвољава да се бавимо... (ТВЦГ1 04. 03. 2005)

...Погрешан **тајминг**... (Ин 21. 04. 2004)

...На Марези уприличен велики **хепенинг** поводом Дана Европе... (Побједа 09. 05. 2005)

...Оне су већ неко вријеме биле оптерећене **стајлингом** за другарску ноћ... (Дан 13. 05. 2005)

...Сребрни прстени заокружују његов „неодољиви али и језиви“ **стајлинг**... (Побједа 13. 05. 2005)

...Ти имаш свој **стајлинг**...Ко ти је радио овај **стајлинг**?Сама, наравно...Мени се допао твој врло смео **стајлинг**... (Ин 29. 01. 2005)

...Што се тиче **шопинга**, пошто све жене долазе у Рим да би **шопинговале**...Шта си ти **шопинговала**? (Пинк 08. 05. 2004)

ТВ **шопинг** (Емисија на Пинку)

...Кажми ми у чему је **филинг**, Срђане... (ТВ Елмаг 28. 01. 2005)

...Немају воље... да трче у **пресинг**... (Ин 29. 01. 2005)

...И погледајте сада **пресинг** Ечеверије... (Ин 29. 01. 2005)

...Кожа којој се не уради **пилинг** макар једном у 15 дана дјелује груба...Ако примјењујете **пилинг** кожа ће бити сјајна... (Побједа 24. 05. 2005)

2. 6. Међу придјевима врло су заступљене позајмљенице из грчког, латинског, француског: *феноменалан*; *позитиван*, *урбан*; *елитан*, које су се одомаћиле, а из енглеског стижу још неприлагођени, непромјенљиви придјиви: *фит* (спреман, способан, готов) и *кул* (са значењем добар, и че-шће: хладан, незаинтересован, миран, сталожен, равнодушан, модеран).

...У овом **феноменалном** спортском колективу... (Ин 15. 05. 2005)

...И због свеукупне **позитивне** енергије... (Ин 26. 07. 2004)

...Јако интересантан и **позитиван** вокал... (Ин 26. 04. 2004)

...Прототип младе **урбане** жене... (Ин 24. 04. 2004)

...**Урбана** краљица... (Побједа 01. 03. 2005)

...Из **урбаног** сивила Менхетна су стизале неке сасвим нове варијације... (Побједа 22. 05. 2004)

...За развој **елитног** туризма... (Побједа 02. 02. 2005)

...Али није **фит**...Ево Ливерани! Али ни он није **фит**... (Ин 17. 03. 2004)

...Гатузо је имао повреду. Сигурно није **фит** још... (Ин 07. 04. 2004)

...Да ли сте **фит** исто колико и ваше пријатељице? (Ин 23. 05. 2004)

...Свима је циљ да остану у **фит** форми... (Ин 22. 01. 2005)

...Поново опорављен, поново **фит**... (ТВЦГ2 23. 02. 2005)

...Какав **кул** посао... (Ин 07. 05. 2004)

...Коријандер ће бити стварно **кул**... (Ин 11. 04. 2004)

...Ти си **кул**... (Ин 18. 04. 2004)

...Вјероватно сам мислио да сам **кул**... (ТВЦГ1 15. 05. 2005)

...Да бисте били сасвим „**кул**” и у тренду, треба знати и правила понашања у вези с употребом мобилног телефона... (Побједа 03. 02. 2005)

...**Кулирао** је... (Пинк 25. 04. 2004)

Употреба придјева *кул* специфичност је и омладинског жаргона у којем налазимо глаголски дериват *кулирати*⁹ (као и сложеницу *искулирати*) настао по уобичајеном принципу творбе глагола од именица страног поријекла¹⁰, а употребљава се у значењу бити хладан, миран, равнодушан.

⁹ В. последњи примјер.

¹⁰ В.: Иван Клајн, *Творба речи у савременом српском језику II*, Београд, 2003, 354.

2. 7. Из латинског преузети придјев и прилог *дефинитиван* (пресудан, одлучан, изричан, коначан, закључан¹¹), одн. *дефинитивно* одавно је постао клише не само у новинарско-публицистичком него и у разговорном стилу:

...*Дефинитиван* одговор од европских институција... (Дан 13. 05. 2005)

...Када ће се *дефинитивно* знати и најситније појединости везане за будући комплекс голф терена... (Побједа 02. 02. 2005)

...*Дефинитивно* нису очекивали...*Сад дефинитивно* жути картон...*Дефинитивно* није гол... (Пинк 08. 05. 2005)

...Судије *дефинитивно* имају благ критеријум... (Ин 20. 05. 2004)

2. 8. Посебну пажњу заслужује латински предлог *in*, који нам преко енглеског долази са новим, пренесеним значењем (актуелно, пожељно, атрактивно, савремено, модерно):

...*Шта је ин* у Риму овог пролећа? *Ин* је капућино, *ин* су мушкарци, *ин* је ова киша... (Пинк 08. 05. 2004)

...*Ја сам ин*, носим спин... (Р Елмаг 28. 05. 2004)

...*Да останемо доследни овом ин*, да видимо шта је то било *актуелно* у Београду прошле недеље... (Пинк 19. 02. 2005)

...*Шта је то било ин* прошле недеље? (Пинк 28. 01. 2005)

2. 9. Нимало случајно на крају овог прегледа поменућемо да се готово свакодневно у језику медија јавља латински префикс *екс-*, који је „често сличнији непроменљивом придеву него префиксу”¹², а употребљива се са значењем бивши (у почетку као одредба именице Југославија, а касније се преноси и на друге случајеве):

...*Американац, екс Панамац*... (Ин 28. 03. 2004)

...*Дакле, Солари, екс играч „Атлетика”*... (Ин 09. 01. 2005)

...*Екс Југославије*... (Побједа 25. 04. 2005)

...*Који се може похвалити ексју* књижевном традицијом... (Побједа 30. 04. 2004)

Ех Ју Fest... (Побједа, 15. 02. 2005)

...*На екс-ЈУ просторима*... (ТВЦГ 14. 02. 2005)¹³

3. Ако се присјетимо да се речник медија „допуња” вокабуларом спортске кладионице (*икс*, *фикс*, *јединица*, *двојка*), колоквијализмима

¹¹ В.: Милан Вујаклија, *н.д.*, 219.

¹² Иван Клајн, *Творба речи у савременом српском језику I*, Београд, 2003, 199.

¹³ Примјери би могли бити интересантни и са правописног становишта, али то није тема овог рада.

(*мировњак, лажњак*), као и опсценим ријечима, онда можемо закључити да су туђице у свијести корисника језика засигурно почеле изгледати безазленије. Па ипак би ваљало поштовати правило по коме културан човјек треба да зна страних ријечи што више, али да их употребљава што мање.¹⁴

3. 1. Неизбјежно је преузимање енглеских ријечи нарочито из области техничке и информатичке терминологије, а, изгледа, и из домена моде и козметике (кастинг, пилинг, лифтинг). У циљу економисања језичким средствима употребом туђица стил се може учинити концизнијим (в. примјере из тачке 2. 2), па и експресивнијим (као 2. 1). С друге стране, није потребно преузимати ријечи и изразе чије значење домаћи лексикон успјешно покрива (готово сви примјери из 2. 4, 2. 5, 2. 6. и 2. 8), а нарочито их треба избјегавати кад пређу у категорију стереотипа (*нумера, дефинитивно*).

3. 2. Не улазећи у анализу новинарског подстила, свјесни да „ништа није сложеније од узрока који мотивишу стил”¹⁵, напомињемо на крају да новинари најчешће немају много слуха за упутства и опомене лингвиста, али понекад веома луцидно примјећују гротескне облике, помодне ријечи и фразе, исмијавају их и на тај начин протјерују. Медији немају само моћ да афирмишу неку језичку појаву, већ могу и да допринесу њеном истребљењу. Новинари од знања и укуса знају шта им је чинити.

Milena GARČEVIĆ

THE FOREIGN WORDS IN THE MEDIA LANGUAGE

Summary

The paper contains the review of the most common, generally popular and redundant, foreign words of the media language.

¹⁴ Уредништво, *Туђице — камен кушње језичне културе*, Језик, XXXIII/2, Загреб, 1985, 61.

¹⁵ Пјер Гиро, *Стилистика*, Сарајево, 1964, 87.

